

جامعه زنان دموکرات

همانگونه که پیش از این شرح داده شد، فعالیت حزب توده در بین زنان در سال ۱۳۲۲ شروع شد که منجر به ایجاد «سازمان زنان»، برای اعضای حزب و «انجمن زنان»، برای هواخواهان حزب گشت.^(۱) پس از ماجرای ۱۵ بهمن ۱۳۲۷، رهبری حزب، این دو سازمان را در «جامعه زنان دموکرات» ادغام کرد. از اعضای این سازمان می توان از زهرا و تاج اسکندری، که از خویشاوندان نزدیک اسکندری ها بودند، مریم فیروز - خواهر مظفر فیروز و همسر نورالدین کیانوری - دکتر خدیجه کشاورز - یکی از وکلای دادگستری معروف تهران و

ناشر مجله «بیداری ما»، برای زنان را نام برد.^(۲) با اینکه در این دوره اکثر رهبران حزب از اینکه نتوانسته بودند که به اندازه کافی زنان ایران را در داخل حزب و سازمان های مربوط به آن بسیج سازند و از کار خود اظهار نارضایتی می کردند ولی از دیدگاه یونس بناب، نویسنده کتاب «تاریخ صد ساله احزاب و سازمان های سیاسی»، حزب توده تنها سازمان سیاسی در آن دوره بود که موفق شده بود که تعداد قابل توجهی از زنان متعلق به اقشار مختلف جامعه - از زنان خانه دار گرفته تا کارگر، معلم، نویسنده و شاعر - را در درون حزب و سازمان زنان حزب بسیج سازد.^(۳) در ضمن تا آنجا که نویسنده آگاهی دارد، حزب توده اولین حزب

«انجمن زنان میهن پرست» فعالیت های چشم گیری داشتند. اهم این زنان عبارت بودند از: زهرا و تاج اسکندری، مریم فیروز، خدیجه کشاورز، دکتر اختر کامبخش، بدری منیر علوی، آلیه شرمینی، لرتا وارتوتاریان - معروفترین هنرپیشه تئاتر و همسر عبدالحسین نوشین کارگردان معروف - صدیقه امیرخیزی و هما هوشمند راد. این زنان نامدار و دانشمند به قدری در بین زنان دانشجوی و معلمین مدارس و زنان کارگر شهرت و طرفدار پیدا کردند که مطبوعات دست راستی ضد چپ در دوره زمامداری دکتر مصدق بطور آشکار خطر کمونیسم را هشدار دادند.^(۵)

احزاب سیاسی ایران

محمود نفیسی

جنبش های زنان در دوره محمد رضا شاه از سال ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲

نهضت زنان پیشرو

حزب زحمتکشان ایران - نیروی سوم - موفق شد نهضت زنان پیشرو را به همت صبیحه ملکی (همسر خلیل ملکی) و سایر زنان هوادار نیروی سوم تشکیل دهد. در روز اول دی ماه ۱۳۳۱ این سازمان اعلام کرد که: «انتظار زنان از دولت دکتر مصدق این است که از محرومیت های قبلی زنان کاسته شود و رسوم کهن برکنار گردد و دولت با تجدید نظر در لایحه قانون انتخابات، زنان ایران را از حقوق و مزایای طبیعی برخوردار سازد».^(۶) این سازمان های فعال، بین

سیاسی است که امر آزادی زنان در انتخابات و حق رأی برای زنان را در جامعه ایران آن دوره به صورت جدی مطرح ساخت.^(۴) در آغاز زمامداری دکتر محمد مصدق، «سازمان زنان»، مختص اعضای زنان، و «انجمن زنان»، ویژه هواداران حزب، در یک سازمان واحدی به نام انجمن زنان دموکرات ادغام شدند. اکثر اعضای رهبری این سازمان، با اینکه از همسران و خویشاوندان نزدیک شخصیت های شاخص حزب توده ایران بودند، ولی خود نیز به نوبه در رشته های مختلف حرفه ای صاحب نام بوده و معروفیت داشتند و یا در سال های قبل در

نویسنده کتاب های با اهمیتی درباره حقوق زنان و همسر دکتر فریدون کشاورز - دکتر اختر کامبخش - یکی از متخصصین معروف مامایی و خواهر نورالدین کیانوری و همسر عبدالصمد کامبخش - بدری منیر علوی - خواهر «بزرگ علوی» نویسنده نامدار، عالیه شرمینی، یکی از فعالین جنبش چپ در دهه های ۱۳۰۰ و ۱۳۱۰ و مادر شرمینی رهبر سازمان جوانان حزب در سال های ۱۳۲۶-۱۳۲۷) - معصومه مقرب، صاحب امتیاز و مدیر مسئول روزنامه «گیلان» (به جای آینده)، صدیقه امیر خیزی، همسر علی امیر خیزی، و هما هوشمند، معلم مدرسه و

ما هم در این خانه فتنی داریم

سال های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ از گروه های دولت ساخته در زمان رضا شاه متفاوت بودند. آنها دارای استقلال بیشتری از حاکمیت بوده و از صراحت و رادیکالیسم بیشتری در مورد حقوق زنان برخوردار بودند. به رغم این واقعیت که این سازمان ها در فضای سیاسی باز آن دوره کار می کردند، تجدید حیات آنها وابسته به نزدیکی شان به گروه ها و احزاب غیر فمینیستی بود. ویژگی اصلی گروه های زنان در این دوره همکاری نزدیک و لاینفک آن ها با احزاب سیاسی مختلف بود، تا حدی که مسائل مربوط به حقوق زنان برای احزاب سیاسی - احزاب بطور کامل مردانه - موضوعاتی درجه دوم و فرعی قلمداد می شد. زنان فعال در این گروه ها تقدم بیشتری برای آرمان های مردان هم‌رزمشان قائل بودند تا آرمان های خاص خود درباره حقوق زنان. در واقع گروه های زنان در سایه قرار داشتند. آن ها نه تنها از یکدیگر فاصله می گرفتند بلکه به همدیگر حمله کرده و یکدیگر را متهم می کردند و در ظاهر خط حزبی شان را دنبال می کردند. برای نمونه، حزب زنان و کانون بانوان را می توان نام برد که در پاسخ به این انتقاد که آنان مانع پیشرفت زنان طی دوره دیکتاتوری رضا شاه شده بودند، کانون بانوان در مقاله ای حزب زنان را متهم می کرد که آنها با این پیش فرض که زنان با حمله به این کانون آزادی بیشتری کسب می کنند، به ابزاری برای سیاست های حزبی تبدیل می شوند. در این مقاله، حزب زنان به خاطر رادیکالیسم افراطی و نادیده انگاشتن وظایفی که طبیعت برعهده آنان گذاشته است، مورد انتقاد قرار گرفته بود و اعضای جوان حزب زنان به بی بندوباری زیاد و طرفداری شدید از آرمان های بیگانه متهم شده بودند. کانون بانوان مدعی بود که از هیچ حزب سیاسی

بی نظم و در فضای سیاسی در هم ریخته بسر می برد و در بین سال های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۱، بیست و شش بار هیأت دولت تغییر کرده بود. (۸) دیگر هیچ قانونی بر کارکردهای سیاسی حاکم نبود. یک نخست وزیر ممکن بود با شاه همکاری کند و دیگری نه، یک نخست وزیر ممکن بود بر کابینه اش تسلط

به جز منافع ملی زنان حمایت نمی کند. در پایان نیز این مقاله تأکید کرده بود که این کانون می داند که تنها راه نجات ایران حفظ سلطنت است. (۷) سردرگمی، خصومت و فقدان ایدئولوژی منسجم در میان گروه زنان، انعکاسی از خط مشی سیاسی ایرانیان در کل جامعه بود. مجلس در وضعیتی آشفته،

داشته باشد آن یکی نه، یکی رأی اعتماد را کسب می کرد اما هیچ دولتی در دراز مدت از حمایت مجلس برخوردار نمی شد. هر مقامی، خواه در قوه مجریه، قضائیه، ارتش یا قانون گذاری، دارای قدرت و نفوذ مستقل بود و اغلب وسیله ای قابل قبول برای کسب امتیاز شخصی قلمداد می شد. (۹) در پایان جنگ جهانی دوم، دولت سعی داشت تا کنترل کشور را در دست گیرد اما محمدرضا شاه محبوبیت و قدرت کافی را برای اینکه پا جای پای پدرش بگذارد، نداشت. در مهر - آبان ۱۳۲۸ دکتر محمد مصدق «جبهه ملی» را بنیاد نهاد. جبهه ملی شامل ائتلافی از چهار حزب با ایدئولوژی های سیاسی متفاوت مانند سوسیالیسم، ناسیونالیسم، لیبرالیسم، فاشیسم و دکماتیسم مذهبی بود. این احزاب دو وجه مشترک داشتند و آن اینکه همگی رهبریت مصدق و ملی کردن

صنعت نفت را پذیرفته بودند. (۱۰) پیش از آن زمان به خاطر تلاش برای سوء قصد به شاه، کمونیست ها مقصر شناخته شدند و از این رو همه سازمان های کمونیستی بطور رسمی غیر قانونی اعلام شدند که حزب توده هم شامل آنها شد. اظهارات ملی گرایانه مصدق و شخصیت پویای او سبب شد تا بتواند حمایت توده های بی سواد را نیز به دست آورد. پس از ترور رزم آرا نخست وزیر وقت و ملی کردن صنعت نفت توسط مجلس، مصدق در پی کشمکش با شاه استعفا کرد. مصدق قصد داشت علاوه بر نخست وزیری، پست وزارت جنگ را هم به عهده بگیرد اما شاه می خواست کنترل مستقیم خود را بر این وزارتخانه حفظ کند. این استعفا باعث برپائی یکی از چشم گیرترین و اثر بخش ترین تظاهرات در طول تاریخ ایران

شد و در نتیجه شاه، و مجلس که دربار بر آن تسلط داشت، تسلیم شدند و مصدق دوباره به نخست وزیری رسید. او پست وزارت جنگ را با نام جدید وزارت دفاع بر عهده گرفت. حدود یک سال بعد، اولین تلاش برای کودتا توسط شاه، به شکست انجامید و شاه کشور را ترک کرد. اشاره «ریچارد کاتم» به مصدق، به عنوان اولین رهبر واقعی مردم ایران کلامی مبالغه آمیز نیست. او، ویژگی حمایت مردمی مصدق را چنین توصیف می کند: «روشن است که زمان طولانی تری، یعنی بیش از سه سال لازم بود تا مردمی که سال های سال استبداد و دیکتاتوری را پذیرفته بودند بتوانند روند حکومتی لیبرال و دموکرات را بپذیرند و درک کنند. اما در این دوره سه ساله تعداد بی شماری از مردم، بهت زده، روند لیبرال دموکراتیک را پذیرفتند؛ به این دلیل ساده که این روند

پارسه
PARSEH

مرکز خدمات ایرانیان

امور شناسنامه	امور گذرنامه
تنظیم دعوتنامه	ترجمه مدارک
انگشت نگاری	گواهی امضا
کارت ملی	عکس پاسپورتنی
ثبت ازدواج و طلاق	خطبه عقد (به فارسی)
سخنرانی مجالس یاد بود	تصویر برداری و عکاسی
ویرایش کتاب	تایپ فارسی
تدریس متون ادب پارسی	سفارش کتاب از ایران

به سرپرستی دکتر مریم صادقی

www.paarseh.org
Tel: 713-922-2500
paarseh_isc@yahoo.com

Professional Satellite Installer

فروش و نصب گیرنده های دیجیتال و دوربین های امنیتی

مخصوص دریافت برنامه های تلویزیونی
فارسی، ترکی، کردی، عربی، هندی و رادیوهای فارسی زبان

دستگاه های جدید فول دیجیتال با گنجایش بیش از ۱۲۰۰ کانال

هوستون، آستین، سن آنتونیو، دالاس

"سهراب"

281-507-0662

بخشی از روش و معیار سیاسی رهبر و نخبه ای سیاسی بود که آنها به او اعتقاد داشتند.» (۱۱)

در تمام این سال ها هیچ تحول مثبتی در وضعیت زنان اتفاق نیفتاد. حجاب فراگیرتر شد و با حمایت و تحریک عناصر مذهبی راست گرا، زنان بی حجاب مورد آزار و اذیت قرار گرفتند. تعدد زوجات، ازدواج کودکان کم سن و سال و قانون طلاق نابرابر مانند گذشته ادامه داشت. در این میان گروه های زنان همان خط احزاب بطور کامل مردانه را - که با آنها وابسته بودند- دنبال می کردند. نشانه مهم دیگر در مورد فعالیت برای حقوق زنان در سال ۱۳۳۱ وقتی پدید آمد که ائتلافی از گروه های مختلف زنان بیانیه ای مبنی بر تقاضای حقوق سیاسی و اقتصادی صادر کردند. در بخشی از این بیانیه چنین آمده بود: «هیچ

کشوری مادامی که زنان را کنار گذاشته اند نمی تواند پیشرفت کند. هیچ ملتی نمی تواند مادامی که زنان از داشتن حقوق مساوی با مردان محروم هستند، ادعای ساختن تمدن داشته باشد و از آن احساس غرور کند.» براساس گزارش های منتشره در حمایت از این بیانیه، صدها هزار امضا جمع شد. نسخه هایی از این بیانیه به نخست وزیر وقت، دکتر محمد مصدق، مجلس و نیز نمایندگان سازمان ملل فرستاده شد. به رغم چنین حرکتی، حق رأی برای زنان در لایحه مربوط به قانون انتخابات درج نشد. تعداد زیادی از روحانیون رده بالا، مصدق را از مخالفت شدید خود درباره حق رأی و حق انتخاب شدن زنان مطلع ساختند و حق رأی زنان را ضد اسلام اعلام کردند. (۱۲) در مرداد ۱۳۳۲، ارتش با همکاری سازمان سیای آمریکا کودتایی

علیه مصدق و بازگشت محمدرضا شاه به قدرت، برنامه ریزی کرد و پیروز شد و دوباره مانند دهه ۱۳۰۰ که رضا شاه زمام امور را به دست گرفت، احزاب سیاسی برچیده شدند. رسانه ها تحت کنترل شدید قرار گرفتند، آزادی گردهمایی و اجتماعات از بین رفت و یا به طور زیرزمینی ادامه یافت و دوره جدیدی از دیکتاتوری، با ثباتی صوری و ظاهری حاکم شد. (۱۳)

نشریات زنانه در این دوره

در پایان این دوره یعنی از حدود سال های ۱۳۲۹ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲، همگام با نهضت ملی نفت و آزادی بی حد و حصر مطبوعات، بر تعداد نشریات از جمله نشریات ویژه زنان افزوده شد. به طور کلی در این دوره ۱۲ ساله، ۳۰ نشریه

شعر حافظ همیشهmit الغزل معرفت است

بهترین هدیه برای دوستداران فرهنگ و ادب پارسی

شرح ده غزل برگزیده
"خواجه شیراز"

Ashena Media, Inc.
Persian Teaching Company

Ashena Media, Inc.
Persian Teaching Company

281-638-6688
www.ashenamedia.com

ایراندخت تیمورتاش

زنانه به نشریات کشور اضافه شد که تنها ۱۳ نشریه آن متعلق به دوران نهضت ملی کردن صنعت نفت بود. عناوین این نشریات عبارت بود از: رستاخیز

ایران؛ ۱۳۲۴، بانو ۱۳۲۶-۱۳۲۳، زنان پان ایرانیست، زن بیدار و بیداری ما، شکوه، شهناز؛ ۱۳۲۴، عالم زنان؛ ۱۳۲۴-۱۳۲۲، زنان ایران؛ ۱۳۲۴، ندای زنان؛ ۱۳۲۶، بچه قشنگ؛ ۱۳۲۷-۱۳۲۸، هفده دی؛ ۱۳۲۷، قیام زن؛ ۱۳۲۸، زنان پیشرو؛ ۱۳۲۸، زهره ایران؛ ۱۳۲۸، ستاره جنوب؛ ۱۳۲۹، جهان تابان؛ ۱۳۲۹، حقوق زنان؛ ۱۳۳۱-۱۳۲۰، جهان زنان؛ ۱۳۳۱-۱۳۳۰، زنان؛ ۱۳۳۰، فروغ بانوان؛ ۱۳۳۰، زن مبارز؛ ۱۳۳۰، مادر؛ ۱۳۳۰، نزهت؛ ۱۳۳۰، این هفته؛ ۱۳۳۰، زنان امروز؛ ۱۳۳۲-۱۳۳۰، زنان ایران؛ ۱۳۳۲-۱۳۳۱، سوکیاس ۱۳۳۱، زنان آسیا؛ ۱۳۳۲، زن آینده؛ ۱۳۳۲.

نشریات زنان نیز همپای دیگر نشریات به تاسی از موقعیت جدید سیاسی با مضامین نو و گرایش های سیاسی فعالیت خود را آغاز کردند. برخی از نشریات زنان با وابستگی به احزاب، هدف های دیگر سیاسی نیز داشتند. در این دوره، سانسور و تضيیقات دولتی مانند گذشته اعمال نمی شد و از همین رو بر تعداد نشریات زنانه افزوده شد. همان گونه که گفتیم بین سال های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ حدود سی نشریه زنانه فعالیت خود را آغاز کردند که از این میان «رستاخیز ایران»، به مدیریت ایراندخت تیمورتاش، دختر عبدالحسین تیمورتاش وزیر دربار رضا شاه بود. تیمورتاش روزگاری محبوب رضاشاه بود ولی چندی بعد که نسبت رابطه با

روس ها را به او دادند مغضوب شاه شد و جانش را در پای این غضب از دست داد. این روزنامه از جمله روزنامه های سیاسی بود که ابتدا به صورت هفتگی و سپس به صورت روزانه منتشر شد. این روزنامه چپ گرا که عضو جبهه آزادی بود بارها توقیف شد و مدت توقیف از روزنامه های جانشین چون «زندگی» و «ایران بزرگ» استفاده کرد.

ادامه دارد

* در شماره گذشته، نام روزنامه «پیام نو» به اشتباه «پیام نور» آمده بود که تصحیح می شود.

پانویس:

- ۱- درباره فعالیت حزب توده در بین زنان در دوره ۱۳۳۰-۱۳۲۵ رجوع کنید به م. فیروز؛ «نبرد چهل ساله زن توده ای»، در کتاب «چهل سال در سنگر مبارزه»، - جلد دوم ص ۲۰۵ - ۲۰۷
- ۲- مجله تهران مصور - ۵ فروردین ۱۳۳۱
- ۳- یونس بناب؛ تاریخ صدساله، ص ۳۸۳ و درباره هویت طبقاتی و سابقه تحصیلاتی و شغلی در داخل سازمان زنان در این دوره رجوع کنید به احمد قاسمی: «تربیت کادرها در نشریه «نامه مردم»، سال دوم، مرداد ۱۳۲۸، ص ۶۹-۷۰
- ۴- رجوع کنید به روزنامه رهبر، - ۳۰ مهر ۱۳۲۲ و ۱۰ مهر ۱۳۲۵
- ۵- برای نمونه رجوع کنید به مقاله «خطر کمونیسم زنان را تهدید می کند»، در مجله «تهران مصور»؛ ۶ فروردین ۱۳۳۱
- ۶- «خاطرات سیاسی خلیل ملکی»؛ کاتوزیان، ص ۵۰ به بعد.
- ۷- زبان زنان؛ شماره ۲، خرداد ۱۳۲۴، ص ۲۱-۱۷
- ۸- «جنبش حقوق زنان در ایران»؛ الیز ساناساریان، ترجمه نوشین احمدی خراسانی، ص ۱۱۶
- ۹- همان، جنبش حقوق زنان ... ص ۱۱۶
- ۱۰- همان، جنبش حقوق زنان ... ص ۱۱۶
- ۱۱- همان، جنبش حقوق زنان ... ص ۱۱۷
- ۱۲- همان، جنبش حقوق زنان ... ص ۱۱۸

عالمتاج قائم مقامی (ژاله)

بسته در زنجیر آزادیست سر تا پای من
برده ام ای دوست و آزادی بود مولای من
گرچه آزادیست عکس بردگی در چشم خلق
مجمع آن هر دو ضد اینک دل شیدای من
چیست آزادی؟ ندیدم لیک می دانم که اوست
مرهمی راحت رسان بر زخم تن فرسای من
من نه مردم لیک چون مردان به بازار وجود
های و هوایی می کند افسانه سودای من
پُر کند ای مرد آخر گوش سنگین ترا
منطق گویای من، شعر بلند آوای من
من نه مردم لیک در اثبات این شایستگی
شور و غوغا می کند افکار مردآسای من
ای برادر گر به صورت زن همال (۱) مرد نیست
نقش مردی را به معنی بنگر از سیمای من
عرصه دید من از میدان دید تست پیش
هم فزون ز ادراک تو احساس ناپیدای من
باش تا بینی که زن را با همه فرسودگی
صورتی بخشد نوآیین طبع معنی زای من
از تو گر برتر نباشد جنس زن مانند توست
گو، خلاف رأی مغرور تو باشد رأی من
در ره احقاق حق خویش و حق نوع خویش
رسم و آیین مدارا نیست در دنیای من
پنجه اندر پنجه مردان شیرافکن زخم
از گری (۲) چون سر برآرد همت والای من
باکی از طوفان ندارم ساحل از من دور نیست
تا نگویی گور توست این سهمگین دریای من
من به فکر خویشم و در فکر هم جنسان خویش
گر نباشد؟ گو نباشد مرد را پروای من
گر به ظاهر ناتوانم لیک با زورآوران
کوهی از فولاد گردد خود تن تنهای من
زبردستم گو مبین ای مرد کاندلر وقت خویش
از فلک برتر شود این بینوا بالای من

۱- همال: همتا، شریک ۲- گری: گریبان

ژاله قائم مقامی اولین شاعر فمینیست دوره قاجار که در شعرش به مسائل زنان، مشکلات و حقوق آنها پرداخته است. ژاله در اسفند ماه سال ۱۲۶۲، در فراهان متولد شد، و در ۵ مهرماه سال ۱۳۲۶ در ۶۳ سالگی در تهران درگذشت.